

İBRAHİM GÜLŞENÎ VE KIDEMNÂME ADLI TASAVVUFÎ MESNEVİSİ

Mehmet Sait ÇALKA *

Geliş Tarihi: 31.01.2017

Kabul Tarihi: 03.05.2017

Öz

15. yüzyılın ikinci yarısı ile 16. yüzyılın ilk yarısı arasında Anadolu'da yaşamış olan İbrâhim Gülşenî, tasavvuf ve tarikatlar tarihinde Halvetî tarikatının bir kolu olan Gülşenîliğin kurucusu olarak bilinir. Kaynakların hemen tümünde İbrâhim Gülşenî'nin tasavvuf yönünün olduğu kadar edebî yönünün de kuvvetli olduğu dile getirilmiştir. Öyle ki Türkçe, Farsça ve Arapça eserler veren İbrâhim Gülşenî, velud bir şair olarak söz konusu üç dilde divan oluşturacak düzeyde şiirler söylemiştir. Divanlarının dışında tasavvuf içerikli manzum eserler de kaleme alan İbrâhim Gülşenî, özellikle Mevlânâ'nın Mesnevisine nazire olarak kaleme aldığı *Ma'nevî* adlı Farsça mesnevisi ile Türkçe şiirleri onun Türk tasavvuf edebiyatı içinde haklı bir şöhret kazanmasına vesile olmuştur.

İbrâhim Gülşenî'nin tasavvuf edebiyatına katkı sağladığı bir başka eseri ise çalışmamıza konu olan *Kıdemnâme* adlı 246 beyitlik tasavvufî mesnevisidir. Bu makalede daha önceki çalışmalarda *Kıdemnâme*'nin 16. yüzyıl şairlerinden ve İbrâhim Gülşenî'nin torunu olan Seyyid Mehmed Hâletî'ye aidiyeti zannı düzeltilmiş ve yapılan tespitler ışığında bu eserin İbrâhim Gülşenî'ye ait olduğu sonucuna varılmıştır. Makalede, Gülşenî ve eserleri hakkında muhtasar bilgi verildikten sonra, *Kıdemnâme*'nin tespit edilen nüshaları tanıtılmış, eserin muhtevası ve dil hususiyetleri üzerinde durulmuş ve son olarak tespit edilen üç nüshanın mukayesesi yapılmak suretiyle eserin tenkitli metni verilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Divan edebiyatı, İbrâhim Gülşenî, Tasavvuf, Mesnevî, Kıdemnâme.

İBRAHİM GÜLŞENÎ AND HIS SUFIC MESNEVI NAMED KIDEMNÂME

Abstract

İbrahim Gülşenî, who lived in Anatolia between the second half of the 15th century and the first half of the 16th century, is known as the founder of Gülşenîlik, a branch of the Halveti sect in the history of mysticism and sects. Almost in all of the sources is given utterance to the fact that İbrâhim Gülşenî was very skilful in the field of literary and mysticism. İbrâhim Gülşenî who generated literary works in Turkish, Arabic and Persian poetised in the languages mentioned and this shows how prolific he was. İbrâhim Gülşenî who was wrote up sufic verses in addition to his divans, Turkish poems that he composed brought him into prominence in Turkish sufi literature along with his mesnevi named *Ma'nevî* that he committed to paper particularly in answer to Mevlânâ's *Mesnevi*.

Another work that İbrâhim Gülşenî contributed to Sufi literature is *Kıdemnâme*, the subject of our work, which is his mystical mesnevi that consists of 246 couplets. In this write-up, some amends about the owner of *Kıdemnâme*,

* Yrd. Doç. Dr.; Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Fen-Edebiyat Fak. Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü,
calkamehmetait@hotmail.com

which was supposed to belong to 16th century poet Sayyid Mehmed Hâletî, the grandson of İbrâhim Gülşeni ,have been made and concluded that this work belongs to İbrâhim Gülşeni.In the article, after having been given brief information about Gülşeni and his works, the copies of Kıdemnâme have been introduced, the content of the work and language features have been emphasized and finally the criticism of the work have been put on paper by being compared with the last three copies found.

Key Words: Divan Literature, Ibrahim Gülşeni, Sufism, Mesnevi, Kıdemnâme.

Giriş

1. İbrâhim Gülşenî

Babası kelim, fıkıh ve mantık âlimlerinden Şeyh Muhammed Amidî, annesi ise Antep âlimlerinden Müderris Şerefeddin'in kızı Hediyeullah olan İbrâhim Gülşenî, Halvetiliğin bir kolu olan Gülşenîliğin kurucusu olarak bilinir. Genellikle soylarını ehl-i beyte dayandırmaya çalışan şeyhlerin aksine İbrâhim Gülşenî, Akkoyunlu yöneticilerinin beklentilerine uygun bir biçimde soyunu Oğuz Han'a dayandırmıştır (Koç, Tanrıverdi 2014: 43). Nerede ve ne zaman dünyaya geldiğine dair çeşitli rivayetler bulunsa da kaynaklarda Diyarbakır'da dünyaya geldiği ve 15. yüzyılın ilk yarısı ile 16. yüzyılın ilk yarısı arasında 114 yıl yaşadığı ile ilgili bilgiler mevcuttur (Akay 1996: XIV; Azamat 2000: 301-304). Ancak M. Ali Terbiyet gibi bazı Azerbaycanlı bilginler İbrâhim Gülşenî'yi Berda doğumlu olarak göstermişlerdir (Seferli 1993: II, 105). Bazı kaynaklarda ise 104 yıl yaşadığı öne sürülmüştür (Kiremitçi 2001: 12). Uzun yaşadığı ve 940/1534 yılında vefat ettiği konusunda hemfikir olan kaynaklar, sıra doğum tarihine geldiğinde farklı görüşler ileri sürmüşlerdir (Azamat 2000: XXI, 301-304). Biyografisi büyük ölçüde oğlu Ahmed Hayâlî'nin halifesi ve damadı Muhyî'nin yazdığı *Menâkıb-ı İbrahîm-i Gülşenî* (Koç, Tanrıverdi 2014) adlı eserdeki bilgilere dayandırılan şairin hayat hikâyesinin müphem noktaları sevenleri tarafından arzu edildiği biçimde doldurulduğu kanaati hakimdir (Macit 2015).

Henüz iki yaşındayken babasını kaybetmiş olan İbrâhim Gülşenî, annesinin himayesinde büyümüş ve on beş yaşına kadar amcası Seyyid Ali'nin destekleriyle eğitimini sürdürmüştür. İlk öğrenimini tamamladıktan sonra kendini yetiştirmek maksadıyla Maveraünnehir'e doğru yola çıkan İbrâhim Gülşenî, Tebriz'e vardığında Kazasker Molla Hasan'la tanışmış, onun himayesinde medrese öğrenimini sürdürmüş ve muhitinde Molla İbrâhim olarak tanınmaya başlamıştır. Molla İbrâhim, zamanla Tebriz tahtında oturan Uzun Hasan'ın huzurunda kabul görebilecek olgunluğa erişmiş ve kısa sürede onun itimadını kazanmıştır. Hatta Herat'a gönderilen barış heyetinde yer alan Molla İbrâhim, orada Fars edebiyatının tanınan sufi şahsiyeti Abdurrahman Câmî ile de tanışmıştır. Gönlünün kapılarını

olgun bir mürşide açmak için hazır olduğu Aydınlı Dede Ömer Rûşenî ile karşılaşmasında yaşadığı olağanüstü hallerden anlaşılmaktadır. Uzun Hasan'ın, kardeşi Üveys'in telkinleriyle Dede Ömer Rûşenî'yi Tebriz'e davet etmesi üzerine Molla İbrâhim, onu mürşid telakki etmiş ve Mevlânâ'nın Şems ile tanışmasıyla yanıp tutuşması gibi bir hâleti yaşamıştır. Dede Ömer, tutuşturduğu yüreğin farkında olduğundan ölümünden birkaç gün önce onun gönlündeki ateşi güle döndürmüş ve Molla İbrâhim, artık İbrâhim Gülşenî olmuştur (Macit 2015). Dede Ömer Rûşenî gibi Akkoyunlu sarayından yakın ilgi gören İbrâhim Gülşenî, Sultan Yakup tarafından büyük değer görmüş ve askerinin maneviyatını yükseltmek için bazı savaflara dahil edilmiştir. Bu yakınlığın oluşmasında, Uzun Hasan'ın oğlu Yakup için İbrâhim Gülşenî'nin hoca olarak tavsiye ettiği Kadı İsa'nın da rolü olmuştur (Azamat 2000: XXI, 302).

Safevîler ile Akkoyunlular arasındaki mücadelelerde Şah İsmail, Akkoyunlu Elvend Beyi mağlup ederek Tebriz'e girince (907/1502) Gülşenî, ailesiyle birlikte Diyarbakır'a dönmüş; orada *Manevî* adlı eserini yazmaya başlamıştır. Safevîlerin bölgedeki etkinlikleri artınca yine yer değiştirmek zorunda kalan İbrâhim Gülşenî, Diyarbakır'dan Maraş'a, daha sonra Kudüs'e, Kudüs'te erbain çıkardıktan sonra da Kahire'ye gitmiştir. Dede Ömer Rûşenî'nin Mısır'a yerleşen halifesi Timurtaş vasıtasıyla Memlûk sultanı Kansu Gavri'ye takdim edilen İbrâhim Gülşenî, sultanın yakın ilgisini görmüştür. Yavuz Sultan Selim Mısır'ı fethedince Gülşenî'ye ilgisiz kalamamış ve dergâhını inşa etmesi için arazi tahsisinde bulunmuştur. Kahire'deki Gülşenî Tekkesi, bilhassa 16. ve 17. yüzyılda Osmanlı coğrafyasından pek çok insanın akınına uğramıştır. Gülşenîlerin zaman zaman takibata uğraması ve Kanunî döneminde İbrâhim Gülşenî'nin İstanbul'a çağrılmasında İbn Arabî'nin görüşleri doğrultusundaki yorumları yanı sıra insanlar tarafından gördüğü bu olağanüstü ilginin de payı vardır. Hayatının hemen her evresinde hanedan mensuplarıyla, siyasetle içli dışlı olduğu bilinen İbrâhim Gülşenî'nin Kahire'de artan nüfuzu Osmanlı merkezî yönetimini kaygılandırmış, saltanat iddiasında bulunduğu söylentileri üzerine İstanbul'a çağrılmıştır. Ancak Gülşenî'ye iddiaların dayanaktan yoksun olduğu anlaşılınca Kanunî'nin de saygısına mazhar olmuş ve rahatsız olan gözleri tedavi ettirilmiştir. İstanbul'da kalması için Kanunî'nin yaptığı teklifi, yaşlandığını ileri sürerek reddeden İbrâhim Gülşenî, Mısır'a dönmüş ve 1534'te orada vefat etmiştir. İbrâhim Gülşenî, adına inşa edilen külliyedeki türbede medfundur (Macit 2015).

2. Edebî Kişiliği

İbrâhim Gülşenî'nin edebî kişiliğinin oluşmasında en önemli yere sahip olan şahsiyet onunla tanışmasıyla hayatında çok önemli değişiklikler kaydedilen Dede Ömer Rûşenî'dir. Bu yönüyle Dede Ömer Rûşenî, Mevlânâ'nın hayatında önemli değişikliğe vesile olan Şems-i Tebrizî'ye benzetilmiştir. Öyle ki Mevlânâ'nın şiirlerinin mahlas beytinde Şems-i Tebrizî'yi

anması gibi İbrâhim Gülşenî de gazellerinin makta beyitlerinde kendi mahlasıyla birlikte Dede Ömer Rûşenî'yi anmıştır. Dede Ömer Rûşenî'nin irşadıyla tasavvuf yoluna giren İbrâhim Gülşenî, bu intisaptan sonra şiiirlerinde kullandığı “Heybetî” mahlasını bırakıp “Gülşenî” mahlasını kullanmıştır. Arapça şiiirlerinde ise isminin çağrışımıyla Halilî mahlasını tercih etmiştir (Macit 2015).

Halvetîliğin Gülşenî kolunun kurucusu olmasına rağmen Mevlânâ ve Mevlevîliğe karşı özel bir ilgi duyan İbrâhim Gülşenî, bu ilgisini Mevlânâ'nın *Mesnevî*'sine nazire olarak kaleme aldığı 40.000 beyitlik *Manevî* adlı eseriyle de göstermiştir. Nitekim İbrâhim Gülşenî'den sonra Gülşenî halifelerinin de Mevlevîliğe karşı muhabbetlerinin olduğu, zikir ve kıyafetlerinin benzerlik arzettiği Latifi'nin *Tezkiretü's-şu'arâ*'sı (Canım 2000: 120) ve Esrâr Dede'nin *Tezkire-i Şuarâ-yı Mevleviye*'si (Genç 2000: 57-60) gibi kaynaklarda da zikredilmiştir. İbrâhim Gülşenî'nin şiiirlerinde Mevlânâ ve Dede Ömer Rûşenî'den başka Yunus Emre ve Nesîmî'nin de tesirlerini görmek mümkündür. Özellikle birçok şiiirine nazireler yazdığı Seyyid Nesîmî'den Hurûfliği de öğrenmiş, bu tarz mecaz ve sembolleri kendi şiiirlerine de yansıtmıştır. Bu tarz ile kaleme aldığı şiiirleri özellikle Rumelili takipçilerinin en başında gelen Usûlî'ye de devretmiştir (Macit 2015).

3. Eserleri

Türkçe, Farsça ve Arapça'ya hâkim olan şairin her üç dilden de eserleri mevcuttur. Türkçe eserleri arasında, çalışmamıza konu olan *Kıdemnâme* adlı eserinden başka, *Divan*'ı (Akay 1996) ile elde bulunmayan *Pend-name*, *Râz-name* ve *Çobannâme* adlı eserleri bulunmaktadır. Fars dilinde ise Mevlânâ ve Hâfız-ı Şirâzî etkisinde söylediği *Divan*'ı; rubâileri içeren *Kenzü'l-cevâhir*'i ve Mevlânâ'nın *Mesnevî*'sine nazire olarak Diyarbakır'da on ayda kaleme aldığı 40.000 beyitlik *Manevî* adlı eserleri bulunmaktadır. Arapça tek eseri ise Arap şair İbnü'l-Fârız'ın *et-Tâ'iyetü'l-kübrâ* adlı eserine nazire olarak yazdığı şiiirlerin toplandığı *Divan*'ıdır (Akay: XXIII-XXXIV; Konur 2000; Macit 2015).

Hayatı, edebi kişiliği ve eserleri hakkında verdiğimiz bu muhtasar bilgilerin ardından çalışmamıza konu olan İbrâhim Gülşenî'nin *Kıdemnâme* adlı eseri hakkında değerlendirmelerimize geçebiliriz.

3.1. Kıdemnâme

Kıdemnâme hakkında değerlendirmeye geçmeden önce *Kıdemnâme*'nin kime ait olduğuna cevap aramak yerinde olacaktır. İbrâhim Altunel tarafından 1988 yılında yapılan yüksek lisans tezinde *Kıdemnâme*'nin Hâletî mahlasını kullanan Seyyid Mehmed Hâletî (ö.

1581)'ye ait olduğu zikredilse de (Altunel 1988: 21) edindiğimiz kaynaklardan (Bursalı 2000: III/19-20; Akay 1996: XXXIV) ve tespit ettiğimiz nüshalardan hareketle bu eserin Gülşenî tarikatının kurucusu ve Seyyid Mehmed Hâletî'nin dedesi İbrâhim Gülşenî'ye ait olduğu ortaya çıkmaktadır. Söz konusu şair Hâletî'nin de Gülşenî tarikatına mensup olması, Mecelle'de müstensih hatası olarak isminin İbrâhîm Hâletî şeklinde yazılmış olması (Tuman 2001: 181) ve Hâletî-i Gülşenî'nin divanının bulunduğu mecmûada divana hatime verildikten sonra *Kıdemnâme*'nin bir nüshasının bulunması, bu eserin Hâletî'ye ait olduğuna sehven kanaat getirildiği izlenimi uyandırmaktadır.

Aşağıda tavsiflerini vereceğimiz nüshaların tümünde bu eserin Hâletî mahlasını kullanan Seyyid Mehmed'e değil de İbrâhîm Gülşenî'ye ait olduğuna dair izler bulmak mümkündür. Öyle ki İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı nüshasındaki *Risâle-i Kıdemnâme-i Sulţân Gülşenî Kuddisi Sırruhu* şeklindeki başlıktan; Milli Kütüphane nüshasındaki *Hâzâ Kadem-nâme-i Gülşenî Kuddisi Sırruhu'l-azîz* şeklindeki başlıktan ve son olarak Millet Kütüphanesi Ali Emîrî nüshasında *Gülşenî Hazretlerinin Te'lifâtındandır* notundan anlaşılacağı üzere bu eser, Hâletî mahlasını kullanan Seyyid Mehmed Hâletî'ye ait değil İbrâhim Gülşenî'ye aittir. Zîra vefat eden veliler için kullanılan *Kuddisi Sırruhu* ile ulu zatlar için kullanılan *Hazret* ifadelerinin, velayet makamında bulunan İbrâhim Gülşenî için kullanıldığı aşıkardır. Nitekim Hâletî ile ilgili bilgi veren kaynaklarının hiç birinde kendisi için bu gibi ifadeler hiç kullanılmamış, *Seyyid Mehmed Hâletî Efendi* veya *Seyyid Mehmed Hâletî Çelebi* şeklinde anılmıştır (Ali Emîrî I/177; Tuman 2001: 181).

Bir eserin kime ait olduğuna dair en değerli kanıt, manzumelerin sonlarında zikredilen mahlas olduğu herkesçe malumdur. Kıdemnâme'nin İbrâhîm Gülşenî'ye olduğunu gösteren en önemli kanıt da eserde *Hâletî* değil de *Gülşenî* mahlasının kullanılmış olmasıdır. Eserin İbrâhim Gülşenî'ye ait olduğunu gösteren bir diğer kanıt ise, eserde Dede Ömer Rûşenî'ye atıfta bulunulmasıdır. Yukarıda İbrâhîm Gülşenî'nin hayatı hakkında bilgi verdiğimiz bölümde de ifade ettiğimiz gibi İbrâhîm Gülşenî'nin tasavvuf hayatındaki en önemli dönüm noktası, Dede Ömer Rûşenî ile tanışması ve onun talebeliğine girmesidir. İşte *Kıdemnâme*'de de İbrâhim Gülşenî'nin mahlasını zikrettiği eserin son beyitlerinde,

Rûşen kıla dîni *Rûşenî*den

Ehline beyân-ı Gülşenîden

Ger *Rûşenî*dimese baña bes

Hatm itmez idim kesüb bu dem ses (b. 245-246)

şeklindeki ifadeleri, Dede Ömer Rûşenî'nin bu eseri gördüğünü veya dinlediğini, İbrâhîm Gülşenî'nin eseri sonlandırması için ise Dede Ömer Rûşenî'den işaret aldığını göstermektedir. Bu da *Kıdemnâme*'nin Dede Ömer Rûşenî'nin talebesi olan İbrâhîm Gülşenî'ye ait olduğunu kanıtlayan en önemli göstergelerden bir başkasıdır.

3.1.1. Kıdemnâme'nin Tespit Edilen ve Mukayese Edilen Nüshalarının Tavsifi

3.1.1.1. (A.) İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Nüshası:

İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Osman Ergin Türkçe Yazmaları koleksiyonunda bulunan bu nüsha, OE_Yz_1282/05 demirbaş numarasıyla kayıtlıdır. Yûsuf-ı Sîneçâk, Muhyî-i Gülşenî ve Dede Ömer Rûşenî gibi şahsiyetlerden muhtelif manzum ve mensur eserlerin toplandığı bir mecmûanın içerisinde 52b-59b varakları arasında bulunan *Kıdemnâme, Risâle-i Kıdemnâme-i Sulţân Gülşenî Kuddise Sırruhu* başlığını taşımaktadır. Eserin bulunduğu bu mecmûanın tümü aynı hatla yazılmış ve sonunda 1017/1608 istinsah tarihi verilmiştir. Nüshanın bulunduğu yazma, lacivert kumaşlı mukavva cilt olup güve vb. haşerelerin tahribatına maruz kaldığı görülmüştür. Ancak metin kısmında ciddi anlamda bir sorun bulunmamaktadır. Nüsha, her sahifede 17 satır olmak üzere, *Talik* hattıyla yazılmıştır. Nüshadaki beyit sayısı 246'dır. Başlık ve metin siyah mürekkeple yazılmıştır. Nüshanın boyutu 150x85-125x55 mm'dir.

3.1.1.2. (M.) Milli Kütüphane Nüshası:

Ankara Milli Kütüphane'de Yazmalar Koleksiyonu'nda bulunan bu nüsha, 06 Mil Yz A 2920/2 demirbaş numarasıyla kayıtlıdır. Yazmanın sırtı kahverengi meşin, kapakları siyah kağıt kaplı mukavva cilt olup şirazesiz dağınık ve varaklar rutubet lekeli. Aşkı'nin *Terceme-i Kenzü'l-Hakâyık ve Keşfü'd-Dakâyık* adlı eserinin de bulunduğu bir yazmada 56a-65b varakları arasında bulunan *Kıdemnâme, Hâzâ Kıdem-nâme-i Gülşenî Kuddise Sırruhu'l-azîz* başlığını taşımaktadır. Ahmed Debbâğzâde tarafından 1157/1744'te istinsah edilen bu nüsha, Niğbolu'da istinsah edilmiştir. Eser, her sahife 14 satır üzere, *Nesih Kırmısı* hattıyla yazılmıştır. Nüshadaki beyit sayısı 245'tir. Başlık kırmızı, metin ise siyah mürekkeple yazılmıştır. A nüshasında olup da bu nüshada bulunmayan beyitler, daha sonra müstensih tarafından (♣) kaydıyla derkenara yazılmıştır. Nüshanın boyutu 220x160-170x100 mm'dir.

3.1.1.3. (AE.) Millet Kütüphanesi Ali Emiri Nüshası:

İstanbul Millet Kütüphanesi Ali Emiri Manzum Eserler koleksiyonunda 97 arşiv numarasıyla kayıtlı olan bu nüsha Hâletî-i Gülşenî'nin divanının da bulunduğu bir nüshadır.

Yukarıda da bahsettiğimiz üzere Hâletî-i Gülşenî tarafından divanının bitimine tarih düşürmesinden sonra Dedesi İbrâhim Gülşenî'ye ait olan bu eseri mecmûaya dahil ettiği anlaşılmaktadır. *Pederleri Hayâlî Efendi'den iltimâs idüp Gülşenî hazretlerinin te'lifâtındandır* notundan da anlaşılacağı üzere bu eser, İbrâhim Gülşenî'ye aittir. Ebrû kaplı bir cilt içerisinde bulunan bu yazmada *Kıdemnâme*, 216-232. sayfalar arasında bulunmakla birlikte âharlı kağıda, her sahifesi muhtelif satırlarla, *Rika* hattıyla yazılmıştır. Yazmada her sayfaya numara verilmiştir. Nüshadaki beyit sayısı, sehven tekrar yazılmış bir beyitle birlikte 241'dir. Başlık ve metin siyah mürekkeple yazılmıştır. Nüshanın boyutu, 220x160-170x100 mm'dir.

3.1.2. Karşılaştırmalı Metin Oluşturulurken İzlenen Yöntem

Transkripsiyonlu olarak Latin harflerine aktarılan manzum metin yukarıda tavsifini yaptığımız A, M ve AE nüshaları karşılaştırılarak tenkitli metin oluşturulmuştur. Tenkitli metin oluşturulurken başta İsmail Ünver olmak üzere metin neşri ile ilgili yapılmış belli başlı çalışmalar gözden geçirilmiştir.¹ Buna göre,

1. Beyitlerin iki nüshadaki yerini ifade etmek üzere, oluşturulan metnin sol tarafına, nüshaları simgeleyen harflerle birlikte varak numaraları verilmiştir.
2. Metin oluşturulurken en eski nüsha olan A nüshası esas tutulmuş; fakat A nüshasında okunamayan veya vezin ve anlama uymayan ifadeler M ve AE nüshalarından yararlanılarak metne dahil edilmiş ve söz konusu nüsha farkları dipnotta gösterilmiştir. Dipnotta nüsha farkı gösterilirken beyit numarasının üzerinde a, b veya ab harfleri kullanılmıştır. Örneğin 1^a, birinci beytin birinci mısrasını, 1^b, birinci beytin ikinci mısrasını, 1^{ab} ise birinci beytin her iki mısrasını ifade etmektedir. Nüsha farkları yapılırken kullanılan diğer işaretleri bu şekilde açıklayabiliriz:
  - (:) İki nokta işareti aynı mısradaki bulunan farklı ifadenin diğer nüshadaki şekilleri gösterilirken kullanılmıştır. Örneğin **olmaz: olmuş A.** formülü, olmaz kelimesinin A nüshasında “olmuş” şeklinde yer aldığını göstermektedir.
  - (;) Noktalı virgül aynı mısradaki bulunan farklı ifadenin diğer nüshalardaki şekilleri gösterilirken kullanılmıştır. Örneğin **sanma yiri gögi: sayma yer ü gögi M; sayma yir ü gögi AE.** formülü mısradaki yer alan “sanma yiri gögi” ifadesinin M’de “sayma yer ü gögi”, AE’de ise “sayma yir ü gögi” şeklinde yer aldığını göstermektedir.

¹ Metin neşri veya metin neşri konusu etrafında yapılan çalışmaların bazıları: Ateş 1941-1942; İlaydın 1972; Tolasa 1976; Alpay Tekin 1979; Korkmaz 1979; Tulum 1983; Pekolcay 1985; Kut 1992; İnce 1992; Horata 1992; Ünver 1992; Ünver 1993a; Ünver 1993b; Dosay - Demir 1995; Akkuş 1996; Bilkan 1996; Kılıç 1996; Çeltik 1996; Mengi 1997; Kut 1997; Kut 1999; Tulum 1999; Tulum 2000; Kılıç 2004; Köksal 2005; Aksoyak 2007; Aydemir 2007; Çeltik 2007; Mengi 2007; Tanyıldız 2007; Yıldırım 2007; Köksal 2008; Avşar 2008; Köksal 2012.

- (-) Kısa çizgi işareti diğer nüshada bulunmayan beyit, mısra veya kelimeleri göstermek için kullanılmıştır. Örneğin **nedür**: – M. formülü, “nedür” kelimesinin M nüshasında unutulup yazılmadığını göstermektedir.
- (↔) Bu işaret, metinler arasında yapılan takdim-tehirlere gönderme yapar. Örnek vermek gerekirse **83^a ↔ 83^b AE.** formülü, 83. beyitteki a ve b mısralarının AE nüshasında yer değiştirdiğini göstermektedir.
- (/) Kesme işareti, aynı mısradan birden fazla kelimedeki nüsha farkı varsa bu farkları ayırmak için kullanılmıştır. Örneğin **Vahdetde: Vahdetden / bahğil: giğgil M.** formülünde dipnot atılan mısradan hem “Vahdetde” hem de “bahğil” kelimelerinde nüsha farkı mevcuttur ve bu iki farkın ikisi de M nüshasında bulunmaktadır.
3. Metnin imlası M ve AE nüshalarından daha eski olan A nüshasına göre düzenlenmiştir. Örneğin A nüshasında geçen *kimi* ifadesi M nüshasında *gibi* olarak geçmekle birlikte biz A nüshasında geçen şeklini tercih ettik.
  4. Beyit veya mısraların tamamını ilgilendiren dipnotlarda beyti/mısrayı simgeleyen harfler yazıldıktan sonra doğrudan diğer nüshalardaki farklı versiyonu verilmiştir. Kelime veya kelime grubunda ise önce oluşturulan metindeki şekli, sonra diğer nüshadaki karşılığı verilmiştir.
  5. Yazmalarda okunamayan ifadeler olduğu gibi kopyalanıp (resmi alınıp) dipnota atılmıştır. Metin içinde İbrâhim Gülşenî'nin iktibas ettiği ayet, hadis veya kelâm-ı kibâr ifadeleri okunuşlarıyla verilmiş, mealleri dipnotta gösterilmiştir.

3.1.3. Kıdemnâme'nin Muhtevası

Kıdemnâme'nin muhtevası hakkında bilgi vermeden önce “kıdem” kelimesi üzerinde durmak yerinde olacaktır. Buna göre “kıdem- قديم ”, Arapça'da *ezelilik, varlığın üzerinden uzun zaman geçme hali* gibi anlamları ihtiva etmektedir (Cebecioğlu 2009: 370). Terim olarak olarak ise *kıdem*, “Allah'ın varlığının başlangıcı bulunmaması ve başkasına ihtiyaç duymaksızın mevcut olması” diye tanımlanır. Kur'ân-ı Kerîm'de kıdem kavramı Allah'a nisbet edilmemekle birlikte aynı kökten gelen kadîm kelimesi, “üzerinden uzun zaman geçmiş inançlar ve nesnelere” (Yûsuf 12/95; Yâsîn 36/39; Ahkâf 46/11) anlamında kullanılmaktadır (Yavuz 2002: 394).

Eserin adından da anlaşılacağı üzere *Kıdemnâme*, genel olarak Allah'ın bekâ âleminin tek hâkimi olduğu, Hz. Âdem'in şahsında âdemoğlunun Allah tarafından yaratılış mevzuu, kainatın var olma sebebi, insanoğlunun yaratıcıya karşı olan vazifeleri, ölüm ve haşir konuları üzerinde duran tasavvufî bir eserdir. Vahdet-i vücûd nazariyesinin de önemli bir yer tuttuğu eserde, başta kıdem ve hudûs olmak üzere a'yân-ı sâbite, yaratılış, haşr, varlık, mebde' ü me'âd, vahdet, kesret, tecelli ve vücûdla mevcûdun ayniyeti gibi tasavvuf düşüncesinin önemli konuları

ele alınmıştır. Muhtemelen tasavvuf alt yapısı olan tarikat mensuplarını muhatap alarak kaleme alınan bu eserde hudûs-kıdem, halkiyyet-hakikiyyet, adem-vücûd, sonlu-sonsuz, teşbih-tenzîh gibi tasavvufî bağlamlar çerçevesinde insanın ruh-beden, dünya-âhiret, ölüm-haşır gibi konular işlenmiştir. Eserin başında İbrâhim Gülşenî, özellikle “soluk veya zaman” manasında kullanılan “dem” kelimesi üzerinde durmuş ve bu kelimeyi zamanda öncesizliği belirten “ezel” veya “kıdem” anlamıyla kullanmıştır.

*İşit ne direm dem-i kıdemden
Dirlik dilesen bu demde demden
Ne varsa bu demdedür demi duy
Fevt itme direm saña demi duy (b. 1-2)*

Dem kelimesi, tasavvufta “Allah’ın tecellisinin zuhûr ânı”nı karşılar. Mevlevîler buna “Hû” derler (Uludağ 2012: 102). Bu tecellinin en bariz örneği de kâinatın ve bu kâinatın içindeki “ahsen-i takvîm” mertebesinde vücuda getirilen insanın yaratılmasıdır.

Demden türedi mükerrerrem Âdem
Âdem dem imiş demiyle hem-dem
*Demden deme dem virür vücûdı
Çün şûrete ma’nâ ide cûdı (b. 3-4)*

Kıdemnâme’nin ilk beyitlerinden itibaren kâinatın Allah’ın tecellileriyle görünür hale gelmeden önceki durumlardan yani görünen şeylerin Allah’ın ilminde bilgi olarak mevcudiyetini karşılayan a’yân-ı sâbiteden (b.13) bahsettikten sonra Hz. Âdem’in yaratılması hadisesine değinen İbrâhîm Gülşenî, Allah’ın kâinâta tecelli ettikten sonra yani kâinâtı yarattıktan sonra insan nevini yaratmaya karar verdiğini, bu yönde insanın hamurunu bizzat kendisinin tayin ettiğini ve bundan dolayı da insanın en mükerrerrem varlık olduğunu dile getirmiştir.

Hağ kıldı tecellî ol vücûda
Gaybını ‘iyân idüb şühûda
Taḥmîr-i ezel bulındı aḳdes
‘ilminde nihân iken muḳaddes
Vaḥdetde tecellî kıldı Allāh
Âdem türedi o demde bi’llāh
Mescûd-ı melek mükerrerrem oldı
Pes cümleden ol muḳaddem oldı (b. 18-21)

Kıdemnâme’de tasavvufta bütün mevcûdâtın Allah’ın zâtının, sıfat ve esmâsının tecellileri olduğu, Hakk’ın vücûdundan başka bir şeyin varlığının bulunmadığı, bütün var olanların denizin dalgaları gibi mutlak varlık olan Allah’ın zuhûrundan ibâret olduğunu savunan vahdet-i vücûd düşüncesine oldukça yer ayıran İbrâhim Gülşenî, bu düşüncüyü işlerken okuyucuya nasihatlerde de bulunmuştur.

Vahdetde açub gözünü bağıgil
 Tut birliğ ikiligi birağıgil
 Birdür dü cihân iki gözetme
 Birden iki vechüñi düzetme (b. 42-43)
 Birdür yedi sanma yiri gögi
 Şaş nice göre bu ard u öñi (b. 45)
 Hâkdur ne ise hâkîkat-ı şey’
 Hâk zikrin ider Hûya nazar hayy
 Hâk vechidürür neyise zâhir
 Ma’nâ görünen bu şâna bâhir (b. 51-52)

Tasavvufta sık kullanılan vahdet ve kesret kavramları üzerinde de hassasiyetle duran İbrâhim Gülşenî, vahdet ve kesretin birbirine mukabil iki kavram olduğunu tevhidin hakikatine varamayanların şu alemde birbirinden farklı çok şeyler gördüklerini ve dolayısıyla varlıklara hikmet gözüyle bakamayanların bir anlam veremediklerini dile getir.

Vahdet bulasıñ hâkîkî senden
 Kesret neyise geçübenden (b. 79)
 Vahdet görüben bu kesret içre
 Bil sırr ne imiş bu hikmet içre (b. 115)

Beyitlerin devamında kainata hikmet gözüyle bakmayı ilk insan Hz. Âdem’e öğreten Allah’ın, ona cüz ve küllün, madde ve mânânın isimlerini öğrettiğini dile getiren İbrâhim Gülşenî, Hz. Âdem’in Kur’ân-ı Kerim’de geçen ifadeyle *وَعَلَّمَ آدَمَ الْأَسْمَاءَ كُلَّهَا* “Ve ‘allemâ âdeme’l-esmâe kullehâ”² ya mazhar olduğunu ve bu yönüyle Allah’ın tecellilerine mazhar

² Bakara: 2/31. “Allah, Âdem’e bütün varlıkların isimlerini öğretti”.

olunca da Allah'ın emriyle melekler tarafından kendisine secde edilmesini buyurduğunu hatırlatmıştır.

Ol hikmeti bilen Âdem oldu
Hak ilmi aña mu'allem oldu
Cüz küll ne ise O bildi mutlak
Öğretti aña çü 'ilmini Hak
Bildi nedür ismi cümle şey'ün
Haydan işidüb adını hayyuñ
Mescüd-ı melek o yüzden oldu
K'ismin anuñıla neyse bildi (b. 118-121)

Bu beyitlerden sonra Hz. Âdem'e secde etmeyen şeytanın neden Allah tarafından lanetlendiği ile ilgili Kur'an'da da geçen kıssayı hatırlatarak ifade eden İbrâhim Gülşenî, şeytanın Allah'ın ruhlar âleminde bütün meleklerden Hz. Âdem'e secde etmelerini buyurduğunda bu emrin hikmetine cehaletinden ve kıskançlığından dolayı karşı geldiğini, böylece melekler arasında yüce bir mertebeden aşağılık bir derekeye düştüğünü dile getirmiştir.

Cehl oldu 'azâzîlin üzünden
Düşdi anuñ-ile Hak gözünden
Ser-hoş oluban hased meyinden
Baş çekdi melâ'ike hayından
Nefh-i ezelîden oldu gâfil
'Ulvî iken oldu ehl-i sâfil (b. 123-125)

Allah'ın meleklerle Hz. Âdem'e secde etme emri ve Şeytan'ın buna uymaması hadisesini özetledikten sonra okuyucuya nasihatler veren İbrâhim Gülşenî, Allah'ın kâinatı kuşattığını dolayısıyla Allah'a bir yer tahsis etmenin, mekan tayin etmenin yersiz olduğunu ifade etmiştir.

Hakdan gözüñ aç direm saña bah
Yağın u ırağ sen özüñe bah
Hak saña yağın ırağ sanma
İşbât-ı mekân durağ sanma (b. 155-156)

Bu bahisten sonra İslam inancındaki haşre yani öldükten sonra gerçekleşecek olan dirilişe bahis açan İbrâhim Gülşenî, görevli melek İsrâfil'in Sur'u üflemesi, insanların bu sesi işitip dirilmesi, tüm insanlığın bu dünyada ettiklerinin karşılığını âhirette bulacağını yani örnek tabirle burada ekilenin orada biçileceğini vurgulamıştır.

Bu mezra'ada odur ekilen

Ḥāşıl virübenü ber biçilen

Bu günde eken tohum yârın yir

Rub'ın götürübenü varın yir (b. 210-211)

Eserin son beyitlerinde kişinin âhiretini kazanması, imanını kurtarması ve mümin olarak ölmesinin Allah'a yakın kişi olarak tabir ettiği bir mürşide bağlanmakla mümkün olacağını vurgulayan İbrâhim Gülşenî, bu sözlerini Hz. Peygamber'in bir hadisi olan «مَنْ مَاتَ وَلَمْ يَعْرِفْ إِمَامَ زَمَانِهِ مَاتَ مَيِّتَةً جَاهِلِيَّةً» *Men mâte velem ya'rif imâme zemânihi mâte meyteten câhiliyyeten*³ şeklindeki sözünden iktibasta bulunarak temellendirmiştir.

Her kim ki tanımaz imâmın

Diyemez ol cehüle mü'min

Men mâte velem ya'rif işiden

Allâh ḥabîbi ḥaḳ nebîden

Mü'min dimeñüz o gözlü köre

Ḥaḳdan yaḥına olana dura (b. 227-229)

3.1.4. Kıdemnâme'de Dikkat Çeken Dil Hususiyetleri

Eski Anadolu Türkçesi, 13. yüzyıl ile 15. yüzyıl arasında Anadolu'da kullanılan Türkçe devresi olarak bilinmekle birlikte etkisini 16. yüzyılın sonuna kadar sürdürmüş ve az da olsa bu etki 17. yüzyılda da görülmüştür (Timurtaş 1976: 231; Köktekin 2008: 1). Çalışmamıza konu olan *Kıdemnâme* de genel olarak Eski Anadolu Türkçesi dil hususiyetlerini taşımaktadır. Bu döneme has olan ekleri bu manzumede görmek mümkündür. Hatta pek çok kaynakta geçmeyen fakat bu döneme ait bazı dil hususiyetlerine dahi rastlanılmıştır. Örneğin eklendiği fiillere “-arak/-erek” anlamı veren {-(y)UbAnI} yani “-ubanı/-übeni” formundaki eklerin son ünlüsünün genellikle düz ünlü hali kaynaklarda tespit edilmişken (Bayraktar 2004: 200; Allahverdiyeva: 2011) *Kıdemnâme*'de bu ekin hem düz hem de yuvarlak formuna da rastlanmıştır.

³ “Kim zamanın imamına (emîrine) tabi olmadan ölürse cahiliyet üzere ölür.” *Sahih-i Müslim* 58, Hadis no: 1851.

Sen çih aradan idende zikri

Hakdan **idübeni** zikr ü fikri (b. 38)

Her veche göre buluna şanı

Cüz kül **olubanu** şānuñ anı (b. 87)

Şānını göre bu keşretinden

Ayrılmayubanu vahdetinden (b. 27)

İmānıñ ola yaķında şeksüz

Mü'min **olubanu** dinde şeksüz (b. 236)

Yine Eski Anadolu Türkçesine ait dil özellikleri arasında gösterilen “süreklileşme” özelliği de (Gülsevin, Boz 2010: 45) *Kıdemnâme*'de en yoğun görülen dil hususiyetleri arasında gösterilebilir. Eserde en dikkate değer süreklileşme örneği **ķ** > **ħ** değişimidir. Söz konusu değişimin geçtiği kelimeler çıkarar>çıħaran, ıraķ>ıraħ, baķgil>baħgil, bıraķgıl>bıraħgil, baķ>baħ, yaķın>yaħın ve duraķ>duraħ gibi kelimelerdir. Bu hususiyetin bariz bir şekilde esere hakim olması, müellifin Eski Anadolu Türkçesi'nin kullandığı bir dönemde yaşamasının yanı sıra Diyarbakırlı oluşu da etkili olduğu söylenebilir. Nitekim bu dil özelliği bugün halen bu yörede hakim olan en önemli dil hususiyetlerinden bir tanesidir.

Vahdetde açub gözünü **baħgil**

Ṭut birlig ikiligi **bıraħgil** (b. 42)

Hakdan gözün aç direm saña **baħ**

Yaħın u **ıraħ** sen özüñe **baħ** (b. 55)

Hak saña **yaħın ıraħ** sanma

İşbāt-ı mekân **duraħ** sanma (b. 56)

Hak yolu **ıraħ** değil **yaħındur**

İraħ bilen anı bī-yaķındür (b. 57)

Esedeki bazı beyitlerinde sık geçen dil hususiyetlerinden biri de bazı kelimelerde metatez diye bilinen yer göçüşmelerinin bulunmasıdır. Daha çok göstermek fiili üzerinde görülen bu göçüşmenin yer aldığı örnekler, gösterüben > görsedüben, gösterdi > görsetdi, gösteren > görseden vb. olarak karşımıza çıkmaktadır.

Mevcūd-ı ezel ebed bulundu
 Yüz **görsedüben** revan göründi (b. 11)
 Sırrın ezelüñ ebed bu demde
Görsetdi vücūd-ile ‘ademde (b. 12)
 Biri iki **görseden** özüñdür
 Birden iki vech olan yüzündür (b. 44)

Sonuç

15. yüzyılın ikinci yarısı ile 16. yüzyılın ilk yarısı arasında Anadolu’da yaşamış, tasavvuf ve tarikatler tarihinde Halvetiliğin bir kolu olan Gülşenîliğin kurucusu olarak bilinen İbrâhim Gülşenî’nin *Kıdemnâme* adlı eserini inceleme ve tenkitli metni ihtiva eden bu çalışma tespit edilen üç nüshasının mukayesesini yapmak suretiyle hazırlanmış olup yapılan inceleme ve değerlendirmeler ışığında aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

1. 1988’de İbrâhim Altunel tarafından yapılan yüksek lisans çalışmasında *Kıdemnâme*’nin Hâletî mahlasını kullanan Seyyid Mehmed Hâletî’ye aidiyeti zannı yaptığımız tespitler ışığında ve çalışmamızın “Kıdemnâme Kimindir?” başlığında yapılan tartışma sonucunda da ifade edildiği üzere düzeltilmiş böylece bu eserin İbrâhim Gülşenî’ye ait olduğu sonucuna varılmıştır.
2. *Kıdemnâme* Hz. Âdem’in şahsında âdemoğlunun Allah tarafından yaratılış mevzuu, şeytanın ruhlar âlemindeki mağruriyeti ve bunun sonuçları, kainatın yaratılma sebebi, insanoğlunun Allah’a karşı olan vazifeleri, ölüm ve haşır gibi konuları ihtiva etmekle birlikte genel olarak tasavvufî eserler sınıfında gösterilebilecek bir eserdir. Vahdet-i vücūd nazariyesinin işlendiği önemli eserlerinden biri olarak da gösterebilecek olan bu eserde, başta kıdem ve hudûs olmak üzere a’yân-ı sâbite, yaratılış, haşır, varlık, mebde’ ü me’âd, vahdet, kesret, tecelli, vücûdla mevcûdun ayniyeti gibi tasavvuf düşüncesinin önemli konuları ele alınmıştır.
3. Tespit edilen üç nüshadan hareketle elde edilen metin, Eski Anadolu Türkçesi dil hususiyetlerine haiz olmakla birlikte kaynaklarda eklendiği fiillere “-arak/-erek” anlamı veren {-(y)UbAnI} yani “-ubanı/-übeni” formundaki eklerin son ünlüsünün genellikle düz ünlü hali tespit edilmişken *Kıdemnâme*’de bu ekin hem düz hem de yuvarlak formuna da rastlanmış olması eserin dil çalışmaları açısından değerlendirilebilecek farklı özelliğe sahip olduğunu göstermiştir.

4. *Kıdemnâme*'nin sonlarında 15. asrın önemli sûfilerden olan Dede Ömer Rûşenî'nin eserin sonlandırılmasıyla ilgili İbrâhim Gülşeni'ye işaret verdiği ile ilgili beyitlerin bulunması, eserin Dede Ömer Rûşenî tarafından da görülmüş veya duyulmuş olduğunu göstermesinin yanı sıra yukarıda bahsettiğimiz gibi eserin Seyyid Mehmed Hâletî'ye ait değil de Dede Ömer Rûşenî'nin talebesi İbrâhim Gülşeni'ye ait olduğunu göstermesi açısından son derece önemlidir.

METİN:

A-52 b; M-56 a; AE-216

Hāzā Kıdemnāme-i Gülşenī Kuddise Sırruhu'l-'azīz**Mef'ūlü mefā'īlü fe'ūlün*

1. İşit ne direm dem-i kıdemden
Dirlik dileseñ bu demde demden
2. Ne varsa bu demdedür demi duy
Fevt itme direm saña demi duy
3. Demden türedi mükerrerem Âdem
Âdem dem imiş demiyle hem-dem
4. Demden deme dem virür vücūdı
Çün ŝürete ma'nā ide cūdı
5. Şüret bulalı dem-ile a'yān
Ma'nā yüzidür görünen ekvān
6. 'Aşk ile deryā çü demden imiş
Muħdeŝ dimeñüz kıdemden imiş
7. Demden dirilüb bulan ħayātı
Bilmez nedür oluban memātı
8. Demden dirilen bulub beķāyı
Bilmez ne olur 'adem fenāyı
9. Ādem dem-ile çü hem-dem oldı
Cüz' ile küle o dem dem oldı
10. Ol ŝāna göre revān olub ħay
Görsetdi yüzün neyise her şey
11. Mevcūd-ı ezel ebed bulundı
Yüz görsedüben revan göründi
12. Sırrın ezelüñ ebed bu demde
Görsetdi vücūd-ile 'ademde
13. Göründi olan 'ademde pinhān
Zāhir gözüne ŝübūt-ı a'yān

AE-217

M-56 b

* Hāzā Kıdemnāme-i Gülşenī Kuddise Sırruhu'l-'azīz: Risāle-i Kıdemnāme-i Sulţān Gülşenī Kuddise Sırruhu A; Kıdemnāme-i Ĥāletī Efendi, Pederleri Ĥayālfī Efendi'den iltimās idüb Gülşenī ħazretlerinüñ te'lifātındandır AE.

^{2a} duy: di AE.

^{2b} duy: di AE.

^{4a} deme dem virür vücūdı: dem imiş vücūda cūdı AE.

^{5b} ekvān: elvān AE.

^{10b} Görsetdi: gösterdi AE.

^{11b} Görsedüben: gösterüben AE.

14. Bilindi nedür rumûz-ı îcâd
Levlâke nazar ne itse ifrâd
A-53 a
15. Vaḥdetde olan bu keşret içre
Görsetdi yüzünü hikmet içre
16. Kudret ‘ademe virüb vücûdı
Çomadı ‘adem-nümûda bûdı
17. Sırr oldı ‘ıyândan âşikâra
Gizlenmege kalmadı müdâra
18. Hâk kıldı tecellî ol vücûda
Gaybını ‘ıyân idüb şühûda
19. Tahmîr-i ezel bulındı aḳdes
‘ilminde nihân iken muḳaddes
20. Vaḥdetde tecellî kıldı Allâh
Âdem türedi o demde bi’llâh
21. Mescûd-ı melek mükerrem oldı
Pes cümleden ol muḳaddem oldı
22. Gün kimi yüzi çü oldı zâhir
Bilindi nedür ḥaḳâyıḳ-ı mezâhir
23. Her zerre güneş gibi göründi
A’yân ne imiş o dem bilindi
24. Ekvân-ı ḥaḳâyık oldı peydâ
Âdem yüzi olalı hüveydâ
25. Keşretde bulındı vaḥdet olan
Hikmetde budur çü kudret olan
M-57 a; AE-218
26. Şâni‘ bulına bu şan‘at içre
Vechin görüben bu kudret içre
27. Şânını göre bu keşretinden
Ayrılmayubanu vahdetinden

^{14b} Ne itse: neyse M, A.

^{15b} Görsetdi: Gösterdi AE.

^{16a} virüb: virür AE.

^{22a} kimi : gibi M. AE.

^{22b} nedür: - M, AE.

^{23a} kimi : gibi M.

^{23b} ne imiş: neymiş M.

^{26b} görüben bu: görübenü M, A.

^{27a} keşretinden: keşretiden AE.

28. Her veche göre göre yüzini
Görse de gözine öz yüzini
29. Yüz biñ göz-ile bir göre vechin
Cüz külle nazarsız göre vechin
30. Gün gibi 'iyān iken nazarda
Görmeklik ola hicāb u perde
31. Ğayret kıluben ğayūr özine
Görünmeye kimsenüñ gözine
- A-53 b
32. Çün vaḥdetde göre ikilik yoḡ
Kes ḳālūñi ḥālī dimeyüb çoḡ
33. Vaḥdetde sükūt idüb kelāmıñ
Keşretde revā disen maḳālūñ
34. Ḥaḳdan şey olan vücūd-ı muṭlaḳ
Ḳaydına düşende dir *Ene'l-ḥaḳ*
35. Mañşūra dönüb o yüzden eşyā
İsmiñi diyüb bulur müsem mā
36. Lā ol kıluban revānuñ illā
Tā zikrūñ ola ḥaḳıḳi esmā
37. İsbātla zıkr idüb revānda
Mahv it olanuñ anı denīde
38. Sen çıḡ aradan idende zıkrı
Ḥaḳdan idübeni zıkr ü fikri
39. Mezḳūr olagör bu zıkre ḳalma
Zıkr ile özüñ bu fikre ḳalma
40. Tā maḥv oluban bulub sebātı
Vechüñ göresin Ḥaḳḳa şıfātı
41. Görmek dileseñ ḥaḳıḳi piri
Vaḥdet buluban itür keşiri
- AE-219
42. Vaḥdetde açub gözünü baḡgil
Ṭut birlig ikiligi biraḡgil

^{28a} göre yüzini: o öz özini M.

^{29ab} AE nüshasında yoktur.

^{32b} ḳaluñ: ḳalur ki M.

^{33b} maḳālūñ: maḳāmıñ M, AE.

^{38a} Sen: Pes AE.

^{38b} idübeni: idüb ü AE.

^{40b} göresin: bulasıñ M.

^{41b} buluben itür: bulubanu sal M.

^{42a} Vaḥdetde: Vaḥdetden / baḡgil: giçgil M; açgil AE.

43. Birdür dü cihân iki gözetme
Birden iki vechüñi düzetme
- M-57 b
44. Biri iki görseden özüñdür
Birden iki vech olan yüzündür
45. Birdür yedi sanma yiri gögi
Şaş nice göre bu ard u öñi
46. Birden türedüb şanuyı yüz biñ
Kes bir diyüben bu sanuñi diñ
47. Birdür neyise cihân-ı zerrât
Maḥv olduğı dem vücūd-ı işbât
48. Terk eyleyeli bu tımturâkı
Bir görüyorum ḳalanı bâḳî
- A-54 a
49. Bir ḳatre muḥîṭ-ı a'zam imiş
Bir nefḥa cihan-ı âdem imiş
50. Ḥaḳdur görinen münezzeh iken
Her şâna göre muḳaddes iken
51. Ḥaḳdur ne ise ḥaḳîḳat-ı şey'
Ḥaḳ zıkrin ider Hûya nazâr ḥayy
52. Ḥaḳ vechidürür neyise zâhir
Ma'nâ görünen bu şâna bâhir
53. Her şeyde vücūd Ḥakdan imiş
Bilmeyene küfri daḳdan imiş
54. Muṭlaḳ Ḥaḳ imiş muḳayyed olan
Birden iki vechi ḳayda salan
55. Her şâna göre ḳılan zuhûrı
Ḥaḳ vaḥyidür añlañuz fütûrı
56. Oḫı bilübanı fıtrat' ullaḥ
Sen fıtrat-ı Ḥakdan olub âgâh

^{42b} Tut birliğ ikiligi: Dut birliği ikilik M. / biraḳgil: biraḳgil AE.

^{43b} vechüñi: vechüñe A.

^{44a} özündür: - AE.

^{44b} yüzündür: yüz AE.

^{45a} sanma yiri gögi: sayma yer ü gögi M; sayma yir ü gögi AE.

^{45b} şaş nice: şeş pence A.

^{48a} eyleyeli: eyleyi gör AE.

^{51a} ne ise: neyise M.

^{56a} fıtrat' ullaḥ: ḳatret' ullaḥ AE.

^{56b} fıtrat-ı: ḳatre-i AE.

57. Eşbâha nazâr sevâd-ı a'zam
Sensiñ kılıcağ özüñ mükerrem
AE-220
58. Senden görünür cihân-ı ma'nâ
Hağ vechine göre cân-ı ma'nâ
59. Birlik bulunub ikilik iter
Vağdet dileyen o yire yiter
M-58 a
60. Birlikde iki nedir bilinmez
İmân-ile küfr olan görünmez
61. Birdür o dem içre 'aşk u 'aşık
Sâbit kaçdem-ile 'abd-i âbık
62. Datluyla acı telğ u şîrîn
Bir zevk virürdi dâne yüzün
63. Ferhâdla Hüsrev oldu bir şân
Şîrîn buña yüz biñ oldu bir cân
64. Birlik türedi ikilik itüb
Birdür didüğim o bire yitüb
65. Mescüdle sâcid oldu bir şey
Şânın görelî hağîkatüñ hayy
A-54 b
66. Şahlığda bulındı bende olan
Haydan dirilüb özinden olan
67. İhlâşla kul olan bilindi
Hağ kullarına cüşa kılandı
68. Hağdan oluben o dem halîfe
Kul oldu şehenşeh-i lañife
69. Şeh diñ kulına Hağın görüben
Secde o yüze kuluñ duruban
70. Mescüd-ı melek odur hağîkî
Birdür iki görmeñ ol tarîkı

^{57b} kılıcağ: kılacağ AE.

^{57ab} M' de derkenarda sonradan yazılmıştır.

^{58b} Hağ vechine: çok veche AE. / cân-ı ma'nâ: cihân-ı ma'nâ AE.

^{58ab} M' de derkenarda sonradan yazılmıştır.

^{59ab} M' de derkenarda sonradan yazılmıştır.

^{62a} Datluyla: Tatlu ile AE.

^{65a} Mescüdle: Mescüd ile M, AE.

^{66a} Şahlığda: Selğında AE.

^{66b} Haydan: Hağdan M.

^{67a} İhlâşla: İhlâş ile AE.

71. Birdür Hâk evi iki gözetmeñ
 Kible bir idüb sözi uzatmañ
72. Hâk biri sever bir itdi evin
 Şüret gözine sırr itdi evin
- AE-221
73. Görmez ol evi bu göz göziñ aç
 Ol beyte nazâr dile gözüñ aç
- M-58 b
74. Cāndan göz açan görür haķıķī
 Nūrdan yapılan binā ‘aķıķī
75. Dildür haķ evi revān arıtgil
 Tayyib kılub anı t̄āhir itgil
76. Çün beytiñ ola haķıķī t̄āhir
 Haķdur bulunan ol evde zāhir
77. Hâk girüb evine sen çıhasıñ
 Haķ vechine haķķ-ile baķasıñ
78. Mü’min o dem olasıñ özine
 Haķdan baķasıñ haķķıñ yüzine
79. Vaħdet bulasıñ haķıķī senden
 Keşret neyise geçüben andan
80. Birden göresiñ ne birsiñ ey bir
 Kim ol bir imiş haķıķate sır
81. Ol bir türedür iki özünü
 Birden görüben binüñ yüzünü
82. Yüz vech-ile bir yüzini görür
 Her veche göre özini görür
- A-55a
83. Yüzbin görüben özine bir dir
 Her veche göre özine sır dir
84. Ādemdir o veche muṭlaķ iken
 Zıķri o demiñ Ḥayy u Hâk iken

^{73ab} M’de derkenarda sonradan yazılmıştır.

^{74a} cāndan: ḥābdan AE.

^{74b} yapılan: bilüben AE.

^{76a} Çün: Çü A, M.

^{77a} çıhasıñ: ḥicābsıñ AE.

^{77b} baķasıñ: nicesiñ M.

^{79a} senden: sende A.

^{79b} andan: anda A.

^{80a} birsiñ: birsin A.

^{84a} muṭlaķ iken: muṭlakıken M.

^{84b} Hâk iken: Ḥaķıken M.

85. Sübhānı didürür *ve ene'l-Ḥaḳ*
Dāra çeküben aña tutar daḳ

86. Tā cüz küll idüb anuñla zāhir
Külliyetüñ ismin ide bāhir

AE-222

87. Her veche göre buluna şānı
Cüz kül olubanu şānuñ anı

88. Keh ğayb gehī şehādet ider
Mü'mindir özine tāt ider

M-59 a

89. Bir şāna göre görür yüzünü
Ol vech-ile sevdürüb özini

90. Tā 'ayna göre ḥaḳıḳat-ı şey
Vechini göre şıfat-ı ol şey

91. Bīçün şıfat u münezzeh andan
Her veche göre muḳḳades andan

92. Senden görünür saña senüñle
Şanma göresiñ seni anuñla

93. Ben dime Ḥaḳḳa çü benlik itür
Cehd it seni sensüz aña yitür

94. Ḥaḳdan bul öziñi benlik itüb
Sen görme özüñi Ḥaḳka yitüb

95. Ol dem seni göresiñ cihānda
Gün kimi 'iyān ne ise anda

96. Her vechle göresin özüñi
Biñ şānla bir görüp yüzüñi

97. Sensiñ görünen gözüñe şeyden
Her şāna göre vücūd-ı ḥaydan

^{85a} Sübhānı: Sübhān AE.

^{85b} tutar: dutar M.

^{87a} Her veche: Bir veche A.

^{87ab} M'de derkenarda sonradan yazılmıştır.

^{88a} ğayb: ğayb u AE.

^{88ab} M'de derkenarda sonradan yazılmıştır.

^{89a} Bir: Her AE.

^{90a} Tā 'ayna göre ḥaḳıḳat-ı şey: Her ğayba göre ḥaḳıḳı şey M; Tā ğayba göre ḥaḳıḳat-ı şey AE.

^{90b} Vechini göre şıfat-ı ol şey: Vechini görür şeyle ol Ḥayy M; Vechinn göre şey misāli ol şey AE.

^{92a} göresiñ: göresin M.

^{93b} aña: ana M.

^{94a} öziñi: özini M.

^{94b} özüñi: özini; yitüb: itüb M. Bu beyit AE'de yoktur.

98. Gören görünen ne ise sensîñ
Her veche göre yakîñ sensîñ

99. Hâk vahyine mü'min ol dem oldîñ
Kim kaçrelîgun koyıb yem oldîñ

A-55 b

100. Hâkdur görünen göziñe Hâkdan
Keç işidüben bu sözi dağdan

101. Sensîñ ezel ü ebed görünen
Devrâna göre toğub dolunan

102. Gün kimi gelüb giden cihâna
Rüşen sen imişsüñ ey yegâne

103. Her şâna göre gelüb giden sen
Geh mebdê' ü geh me'âd iden sen

M-59 b; AE-223

104. Evvelde iden sen Āhîr özüñ
Bâtin diyüben u Zâhîr özüñ

105. Künhüñ duymadı 'aql-ı derrâk
Niçün didi Hâk hâkkuña *Levlāk*

106. Hâkdan seni her kim ayrı gördi
Şeytâna dönüben azgun oldı

107. Yum gözüñi gayr-ı Hâkdan ol dem
Bağ âdeme gör ne imiş Ādem

108. Hâkdan gören Ādemi tanıdı
K'evvel gören özüñ Ādem idi

109. Nefhı ezelin ebed deminde
Ādemde bulındı anda bunda

110. Rûhu'l-ğuds ile ism-i a'zam
Ādemdir olan ne varsa âdem

111. Ger âdem iseñ hâkîki insân
Öz vechüñi gör ne ise her ân

^{98a} ne ise: neyse M.

^{98b} sensîñ: hüstünsüñ A, M.

^{99a} vahyine: vechine AE.

^{101a} ebed: ebedden M.

^{102a} kimi: gibi AE.

^{103a} giden sen: gidensîñ AE.

^{103b} iden sen: idensîñ AE.

^{104b} diyüben: diyüban M.

^{106a} ayru: ayrı A.

^{109a} nefhı: nefhı A; nefhı-i AE.

112. Hâkdan göz açub Hâkka nazar kı̇l
Her şānda sefer kı̇lub güzer kı̇l

113. A'yan u haqāyıkı kı̇lub tayy
Cüz külle nazar hayy-ile ol Hayy

114. Eşyāyı nedir kemāhī bilgil
Haydan şeye sensüzün nazar kı̇l

115. Vaḥdet görüben bu keşret içre
Bil sır ne imiş bu hikmet içre

116. Kudretten açub göziñ 'iyāna
Hayy vechini gör 'ayn-ile şāna

A-56 a

117. Kudret ne imiş 'iyānda bilgil
Zāhir görünen uş anda bilgil

118. Ol hikmeti bilen Ādem oldı
Haq ilmi aña mu'allem oldı

M-60 a; AE-224

119. Cüz küll ne ise O bildi mutlak
Öğretti aña çü 'ilmini Haq

120. Bildi nedür ismi cümle şey'üñ
Haydan işidüb adını hayyuñ

121. Mescüd-ı melek o yüzden oldı
K'ismin anuñıla neyse bildi

122. 'İlm oldı aña kerāmet ol dem
Kim secdeyilen ola mükerrem

123. Cehl oldı 'azāzilin üzünden
Düşdi anuñ-ile Haq gözünden

124. Ser-hoş oluban ḥased meyinden
Baş çekdi melā'ike hayından

125. Nefḥ-i ezeliiden oldı gāfil
'Ulvī iken oldı ehl-i sāfil

126. Olmadı muti' o çünki Haqka
İ'rāz idüben dolaşdı daqqa

127. Diyüb *ene ḥayrun** ol aḥmaḥ
Bātil söz-ile dutub Haqa daq

^{103a} kı̇lub: kı̇lu M.

^{113ab} ↔ ^{115ab} AE.

^{115b} sır ne: her ne: AE.

^{121b} anuñıla: olanuñ AE.

^{126a} muti' O çünki Haqka: çünki muti' Haqka M.

* *enā ḥayrun*: İblis, "Ben ondan daha hayırlıyım. Beni ateşten yarattın, onu ise çamurdan yarattın" dedi. (Sad: 38/76)

128. Didi sen idiñ iden bu işi
Din yirine küfr iden bu kişi

129. Secde kıomadıñ beni ki idem
Dutmayuban emrüñi ne idem

130. Müstekbir iden beni sen idüñ
Bir vech-ile secde kıılma didüñ

131. İndürme didüñ çü ğayra başı
Emrüñ dutayum saña ulaşı

132. Cehl oldı baña bu ictihādum
Uyuban aña çü ‘ilmi kıodım⁸⁹

133. Baş çekdügime sebep bu idi
Kim Hıaķ baña [ol] la‘neti didi
A-56 b; M-60 b; AE-225

134. Duymayan o yā-yı nisbetümi
Hıaķdan bilemedi hikmetümi

135. Ger Hıaķ diseyidi secdem işit
Sırdur bu sözüme ğuş u hüş it

136. Sırdan sır idüm idende emri
Farķ itmeyüben ü Zeyd ü ‘Amrı

137. Müstağraķ idüm aħed deminden
Zāhil olub ol dem ādeminden

138. Görmedüm Ahedden özge Vāhid
Tā olam o demde aña sācid

139. Mescüda teveccühüm kıomadı
Kim bilem Ādem ne demden oldı

140. Ger bileyidüm o dem özümü
Döndürüben Ādeme yüzümü

141. Mescüda teveccüh ile secde
Pes kııla idim o demde ben de

142. Çün vaħdeti Hıaķda bileyidim
Sizdiñ nice secde kıılayıdım

^{127b} Bātlı sözile dutub Hıaķa daķ: Kıarş’oldı hıaķkı dutuben daķ M.

^{130b} Vechile: vech ile AE.

^{132ab} M’de derkenarda sonradan yazılmıştır.

^{133ab} M’de derkenarda sonradan yazılmıştır.

^{135a} Ger Hıaķ diseyidi: Hıaķ ki dileydi AE / secdem işit: secde it A.

^{136ab} Bu beyit M nüshasında yoktur.

^{139b} ne demden oldı: neyidi n’oldı M.

143. La'net kılalı özüm birri
Yanar dilüm irdiyem o sırrı

144. Dinden çıkararı beni özidür
İmānımı küfr iden sözidür

145. Ğayra nazār etmeyen Ğayūram
Haḡḡa yaḡınam egerçi dūram

146. Olmaz çü yaḡın ile irahlıḡ
Yiter işde ne bunca yaḡınlıḡ

147. Yanar nefesüñ bu sırdan itme
Kesgil sözüñi bu yerden itme

148. Sırdır bu sözüñ revānda zıkrı
Zıkreyleme terk idüb bu fikri

AE-226

149. Haḡ emrini tutmayan 'azāzıl
Fikri ne imiş didim saña bil

M-61 a

150. Hikmet bilen etmez aña inkār
Mel'ün diyübenü zişt ü bed-kār

A-57 a

151. *Kāf hā* oḡıyan bilür o *yāy*
Nisbetden olan aña 'atāyı

152. Terk eyle bu nisbeti neseb duy
Haḡdan özüñe neseb ḡaseb duy

153. Tā Haḡ göresen ne veche baḡsañ
Ol veche yaḡın eger irahlısañ

154. Iraḡ yaḡın olmaz aña göre
Yaḡın irahlı oldu saña göre

155. Haḡdan gözüñ aç direm saña baḡ
Yaḡın u irahlı sen özüñe baḡ

156. Haḡ saña yaḡın irahlı sanma
İsbāt-ı mekān duraḡ sanma

157. Haḡ yolu irahlı deḡil yaḡındur
Iraḡ bilen anı bī-yaḡındur

144a çıkararı: çıkararı AE.

146b işde ne: işidāne / yaḡınlıḡ; saḡlıḡ AE.

147b Kes gil sözüñi bu yerden itme: Söndür oduñı bu közden itme M.

148a sözüñ: sözüñ M.

150a A nüshasında bu mısranın bulunduḡu yer yırtılmıştır.

152a duy: di AE.

152b duy: di AE.

153a göresen: göresin M, AE.

155b yaḡın u irahlı: yaḡın irahlı M.

158. Hağ yolu ırağ u yağın olmaz
İrağ u yağın nedür bilinmez

159. Terk eyle ırağ yağın gözetme
Sözünü kesüb igen uzatma

160. İrağ u yağın bu yolda birdür
Bu yol erinün 'iyānı sırdur

161. Bu yola kadem baş-ile koygil
Başdur kademün bu yolda bilgil

162. Bilmez bu yola koyan başını
Bağr-ile berün kuru yaşını

163. Seçmez iki diyü berr ü bağrı
Bir şey bilübanu luğ u kahrı

164. Birdür aña göre od-ıla şu
Tiryāk u ağı acı vü datlu

M-61 b; AE-227

165. Bilmez nedürür mezākı halkuñ
Atlas kimidür palası delkuñ

166. Seçmez ne dürür o nef u zarrı
Hayra dönübenü cümle şerri

167. Zikr ile olub çü vahdete ğarğ
Keşret nedür andan idemez farğ

A-57 b

168. Birdür iki 'ālem aña göre
Birdür iki hergeh aña şora

169. Birdür olana vü bire şapar
Bir dimeyeni görende şapar

170. Birden gözedür birün yolını
Şağdan görüben anıñ şolını

171. Zikri bir olur bire irenün
Biñ terkin urub biri görenün

158ab AE'de yoktur.

160a yağın: yakın AE.

163ab M'de derkenarda sonradan yazılmıştır.

164b acı vü: ve acı AE.

164ab M'de derkenarda sonradan yazılmıştır.

165b kimidür: gibidür AE.

166a nef u zarrı: nef-i hayrı

167a Zikr ile olub çü vahdete ğarğ: Vahdet zikrine oluban ğarğ M, AE.

168b Birdür iki hergeh aña şora: Birdür ikiden aña ki şora M; Birdür ikiden kim aña şora AE.

170a biriñ: birin M.

171b terkin: terk A.

172. Birdür biri görüb aña iren
Bire irüben özüñe yoran

173. Birden baħuben bire iregör
Her vechle bir yüzün göregör

174. Bir gör bire tab ve bire iriş
Vaħdet dileseñ aniñla biliş

175. Ta bir göresiñ iki cihānı
Maħv oldığı dem beķāda fānī

176. Terk eyleyicek revāķ u tāķı
Vechüñ görünür cihān-ı bākī

177. Haķdan o demüñ kıyāmet olur
Maħşerde şalāta ķāmet olur

178. Dirile ölüb kıyāmetüñ gör
Haşr-ile şalāta ķāmetüñ gör

AE-228

179. Dirile ölen bu demde haşrin
Görür o kıyāmet-ile neşrin

M-62 a

180. Dirile ölüben anı görgil
Haşr-ile kıyāmetüñ nedür bil

181. Ölmeden ölen kıyāmet olur
Şürdan nefesi ‘alāmet olur

182. Şür üni kimi dirildür andan
Da‘vet kim ire ķulūba cāndan

183. Ölüb dirile kıyāmeti gör
Yiter yitine ‘alāmeti şür

184. Ta haşr-ile neşrüñi göresiñ
Dirile kıyāmetin bilesiñ

A-58 a

185. Aħlāķa göre diriliyor şey
Cüz küll ne ise revānda ey ħayy

186. Dirı görüyor bu ħisden olan
Ol ħiss-i beķāyilen dirilen

^{178ab} M’de derkenarda sonradan yazılmıştır.

^{178b} şalāta: şalāya AE.

^{179ab} M’de derkenarda sonradan yazılmıştır.

^{180ab} ↔ ^{181ab} AE.

^{182a} şür: şu M.

^{182b} ire: ide M.

^{185a} diriliyor: dirilür AE.

^{186a} Dirı görüyor bu ħisden olan: Dirı görür ħisden olan M.

187. Ölüb dirilen bu hissi bilmez
Bununla bilineni o bilmez
188. Çün yuğudadır bu hisle olan
Ölüb dirile bu hisden ölen
189. Tā olmayasın dirile andan
Yuğuda degülseñ işit ünün
190. Ölügen uyangil ol yuğudan
Tā kırtulasıñ bu mürde-ğürdan
191. Ger ölü degilseñ işit ey hayy
Diri nefesin kıyāmet şey
192. Şür nefhi kimi nice dirildür
Anuñ nefesi çü hayla birdür
193. Ger kör degilem diseñ kulağ ur
Haydan dirinüñ demindedür şür
194. İşit nefesini hay deminden
Rūhu'l-ğuds olan ademinden
- M-62 b; AE-229
195. Dirile ölüb kıyāmet olğıl
Mağşerle kıyāmetüñ nedür bil
196. Ölüb duyagör kıyāmeti sen
Niçe şorasın 'alāmeti sen
197. Bu demde kıyāmetüñ nefirin
Ger diñleyiseñ işit şafirin
198. Ölüb dirilen işidür anı
Hālik oluban vücūd-ı fānī
199. Vech olan işidür andan āvāz
Hayy demle olub hemişe dem-sāz
200. Ölüb dirile kıyāmetüñ gör
Mağşerde durubanu yiter[?] şür

187a Ölüb: Ölügen A.

188a yuğudadır: yuğuda / hisle: hiss ile AE

188b ölen: uyan AE.

189b degilseñ: yatarsañ M.

190ab AE'de yok.

192a kimi: gibi AE.

193a kulağ: kulağ M.

193b Haydan dirinüñ demindedür şür: Haydan diride nefes imiş şür M.

193ab M'de derkenarda sonradan yazılmıştır.

194ab M'de derkenarda sonradan yazılmıştır.

197a Bu demde: Her demde M.

197b diñleyiseñ: diñleseñ A.

- A-58 b
201. Haşrūñi gözet bu neşr içinde
Uyħudan uyan bu haşr içinde
202. Ğāfil ayağūñ şırāta başma
Ser-nigūn özüñi nāra aşma
203. Dur ürü revān bu köprüden giç
Tōğrı gidüb anı şapmadın hiç
204. Bu gün geçüb anı dime dañla
Giçim ögüdüm işidüb añla
205. Dañla didüğüñ bu gün bulagör
Bu gündür o dañlañı bilegör
206. Bu gündür o dañla istedigüñ
‘Aqluñ başa devşirüb dir o gün[?]
207. Dañlaya kıoma bu günüñi
Mātem kıluben saña düğüni
208. Bu gündür istedüñ bulagör
Kāmiñ ne ise bu gün alagör
209. Bunda bulunur ne varsa anda
Bundan gideyor ne gitse anda
- M-63 a; AE-230
210. Bu mezra‘ada odur ekilen
Hāşıl virübenü ber biçilen
211. Bu günde eken toħum yārın yir
Rub‘ın götürübenü varın yir
212. Bunda eküben varıp biç anda
Ta kim añasın beni biçende
213. Bu mezra‘ada olan ikinci
Anda varub olısar baħııcı
214. Çün kāsib olan ħabīb-i Hāğdur
Ol kesb ħabīb için sebağdur

201a Haşrūñi: Haşrini M.

201b Uyħudan: yuħudan M, A.

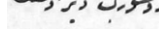
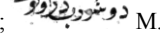
203a Dur: Tır A.

203b şapmadın: şapmagil AE.

204a diñle: diñlese M.

204b añla: anlasa M.

205b dañlañı: dañlayı AE.

206b devşirüb dir o gün: A; AE; M.

208ab M‘de derkenarda sonradan yazılmıştır.

109ab M‘de derkenarda sonradan yazılmıştır.

213b varub olısar: varuben olur A. / baħııcı: biçinci AE.

215. Kāsib dimeñüz bu ehl-i sūka
Şatar çü vücūdını satuka
216. Bir pula şatar iki cihānı
Kāsib dirilen açub dükānı
217. Utanmayuben Ḥabīb-i Ḥaḳ dir
Özine o kesb için sebaḳ dir
218. Issı şatuban olan ziyānın
Giçürür o ḥüsr-ile zamānın
- A-59 a
219. ‘Ömrüni şatar hevāsı için
Nefsinde heves ğıdāsı için
220. Perverde kılub tenini cānsuz
Ḥayvāna döner teni revānsuz
221. Bād ile dolub bürüdü anuñ
Bādeden olur sürüdü anuñ
222. Nā-geh irüşüb ecel emānsuz
Alur nefesin ki ḳala cānsuz
223. Ḥayvān kimi besleyen özünü
İmān işidüb ne bile dīni
- AE-231
224. Taşdıḳ idüben taşavvur ol küll
Şağın tanımadı oluban şol
- M-63 b
225. Aşḫāb-ı şimāl odur yemīnsüz
Mü’min dirilüben oldı dinsüz
226. Her kim ki imāmıñı tanımaz
İmānla dīni diñ ki bilmez
227. Her kim ki tanımaz imāmın
Diyemezem ol cehüle mü’min
228. *Men māte velem ya’rif* işiden
Allāh ḥabibi ḥaḳ nebiden

218b ḥüsr: ḥar AE.

220a cānsuz: cānsız A.

220b revānsuz: revānsız A.

223a ne bile: ne neyle AE.

223ab M’de derkenarda sonradan yazılmıştır.

224ab M’de derkenarda sonradan yazılmıştır.

225a yemīnsüz: yeminsiz A.

225b dinsüz: dinsiz A.

227a tanımaz: tanımaya M, AE.

229. Mü'min dimeñüz o gözlü köre
Hağdan yağına olana dura

230. Her kim ki imānını göremez
Īmān u şehādetin bilemez

231. Bilmeyen imāmı mü'min olmaz
Kāfir gidüben Īmānı bilmez

232. Īmān dileseñ imāma uygil
Ol veche göre Īmānı duygil

233. Tā kıbleye döndüre yüzüñi
Mü'min bulasıñ hağğa özüñi

234. Ol veche göre Hağğa yağınden
Īmān idesin özüñe dinden

235. Mü'min olasıñ yağıñle Hağğa
Īkrār idüben dilüñle şıdğa

A-59 b

236. Īmānıñ ola yağıñde şeksüz
Mü'min olubanu dinde şeksüz

237. Ğayba iresiñ şehādetiyle
Aldanmayubanu 'ādetiyle

AE-232

238. Āhır nefes Īmānıñ bulasıñ
Ğaybla şehādetüñ göresiñ

239. Mü'min olasıñ muvağğid ol dem
Qi Ğayb idesiñ şühüda hem-dem

240. Her kim ki ide şühüdını Ğayb
Mü'min olmaz yağıñle bī-rayb

M-64 a

241. Ğayb ile şehādetüñ yağıñden
Tā 'ilmüñ ola Īmānla dīnden

242. Īmān-ıla dīn neydügin ey kör
Ğayb-ile şehādet görene sor

229a gözlü: gözli AE.

230ab M nüshasında bulunmamaktadır.

232b imānı: Ī ibkāmı M.

233a yüzüñi : Rab yüzüñi A.

234a Hağğa: Hağ A, AE.

236a Īmānıñ: Īmānın M.

237b Aldanmayubanu: Aldanmayub anı M.

239ab M'de derkenarda sonradan yazılmıştır.

239b olmaz: olmuş A;

240ab M'de derkenarda sonradan yazılmıştır.

242a Īmān-ıla dīn neydügin ey kör: Īmānla neydügin dīn ey kör A; Īmān-ıla dīn neydüğünü gör AE.

242b şehādet görene sor: şehādeti gör ü şor AE.

243. K'ol mü'min-i gaybî saña diye
Din neydüğünü sevgilü hayya
244. Tâ gün kimi dîni ide zâhir
Bildüre imân u dîni bâhir
245. Rüşen kıla dîni Rüşeniden
Ehline beyân-ı **Gülşeniden**
246. Ger Ruşenî dimese baña bes
Hatm itmez idüm kesüb bu dem ses

Kaynaklar

- Akay, M. (1996). *İbrâhim Gülşeni'nin Divanı: Metin-Dil Hususiyetleri*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi.
- Akkuş, M. (1996). “Nef'i Divanı'nın Metin Tenkidi Öncesi Nüshalar Şeceresinin Tespiti Üzerine”. *GÜFEF Sosyal Bilimler Dergisi*, 1: 63- 90.
- Aksoyak, İ. H. (2007). “Kefeli Hüseyin'in Raz-name Adlı Eserinde Nüsha Ailesi Kurmada izlenen Yöntem”. *II. Kayseri ve Yöresi Kültür, Sanat ve Edebiyat Bilgi Şöleni*, 10-12 Nisan 2006, Kayseri. 635-641.
- Ali Emîrî (1328). *Tezkire-i Şu'arâ-yı Âmid*. Dersaadet: Matbaâ-yı Âmidî.
- Ali Emîrî (1328). *Tezkire-i Şu'arâ-yı Amid*. İstanbul: Matbaâ-yı Amire.
- Allahverdiyeva, Ş. (2011). “Azerbaycan Ağızlarında Kullanılan Arkaik Zarf-Fiiller”. *Karadeniz (Black Sea-Черное Море) Sosyal Bilimler Dergisi*, (3) 11: 70-80.
- Alpay Tekin, G. (1979), “Hamdullah Hamdî'nin Yeni Bir Leylâ ve Mecnun Nüshası ve Metin Tenkidi Hakkında Bazı Düşünceler”, *Journal of Turkish Studies, Ali Nihad Tarlan Hatıra Sayısı*, 3: 307-342.
- Ateş, A. (1941-1942). “Metin Tenkidi Hakkında”. *Türkiyat Mecmuası*, VII-VIII: 253-267.
- Avşar, Z. (2008). “Tenkitli Metin Neşrinde İmla Sorunu Üzerine Yeni Düşünce ve Öneriler”. *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, (3) 6: 59-95.
- Aydemir, Y. (2007). “Metin Neşrinde Mecmuaların Rolü ve Karşılaşılan Problemler”. *II. Kayseri ve Yöresi Kültür, Sanat ve Edebiyat Bilgi Şöleni*. 10-12 Nisan 2006, Kayseri, 673-685.
- Azamat, N. (2000). “İbrâhim Gülşeni”. *İslam Ansiklopedisi*. İstanbul: TDV Yayınları, 21: 301-304.
- Bayraktar, N. (2004). *Türkçede Fiilimsiler*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

^{244a} dîni: dîn M.

^{246b} kesüb bu dem: bu dem kesüb AE.

- Bilkan, A. F. (1996). “Nabi Divanlarının Nüsha Şecerelendirilmesi”. *GÜFEF Sosyal Bilimler Dergisi*, 1: 91-118.
- Bursalı Mehmed Tahir. (2000). *Osmanlı Müellifleri (C I-III)*, Ankara: Bizim Büro Basımevi.
- Canım, R. (2000). *Latîfî, Tezkiretü’ş-şu’arâ ve Tabsıratu’n-nuzemâ*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Cebecioğlu, E. (2009). *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*. İstanbul: Ağaç Kitabevi Yayınları.
- Çeltik, H. (1996). “Tenkitli Metin Yöntemi Açısından Üç Şeyh Galib Divanı”. *Bilig*, 2: 284-289.
- Çeltik, H. (2007). “Tenkitli Divan Metinlerinde Nazım Şekilleri Problemleri”. *II. Kayseri ve Yöresi Kültür, Sanat ve Edebiyat Bilgi Şöleni*. 10-12 Nisan 2006, Kayseri, 696-705.
- Dosay, M. ve Remzi Demir. (1995). “Bilim Tarihinde Metin Çalışmalarının Önemi”, *Felsefe Dünyası*, 7: 60-69.
- Genç, İ. (2000). *Esrar Dede Tezkire-i Şuarâ-yı Mevleviyye*. Ankara: AKM Yay.
- Gülsevin G. ve Erdoğan Boz. (2010). *Eski Anadolu Türkçesi*, Ankara: Gazi Kitabevi.
- Gülşenî, İbrâhim b. Muhammed. *Kıdemnâme*. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Osman Ergin Türkçe Yazmaları Koleksiyonu. Demirbaş no: OE_Yz_1282/05
- Gülşenî, İbrahim. *Kıdem-nâme*. Ankara Milli Kütüphane Türkçe Yazmalar Koleksiyonu. Demirbaş no: 06 Mil Yz A 2920/2.
- Gülşenî, İbrahim. *Kıdem-nâme*. İstanbul Milet Kütüphanesi Ali Emiri Manzum Eserler Koleksiyonu, No: 97 .
- Horata, O. (1992). “Klâsik Edebiyatımıza Ait Metinlerin Neşrinde Karşılaşılan İmlâ ile İlgili Bazı Problemler”, *İLESAM I. Eski Türk Edebiyatı Kollogyumu*, 17-18 Ocak 1992, Ankara.
- İlaydın, H. (1972). “Metin Sağlamlığı Sorunu”, *Türk Dili*, (26) 250: 286-291.
- İnce, A. (1992). “Tenkidli Metin Kurmada Karşılaşılan Güçlükler”, *İLESAM I. Eski Türk Edebiyatı Kollogyumu*, 17-18 Ocak 1992, Ankara.
- Kılıç, A. (2004). “Günümüzde Metin Neşri veya Edisyon Kritik: Genel Görünümler, Problemler, Öneriler”, *I. Kırşehir Kültür Araştırmaları Bilgi Şöleni, 8-10 Ekim 2003 Bildiriler*, Kırşehir, 331-346.
- Kılıç, F. (1996). “Meşairü’ş-şu’ara ve Tenkitli Metni Oluştururken İzlenen Yöntem”, *GÜFEF Sosyal Bilimler Dergisi*, 1: 23-42.
- Kiremitçi, İ. (2001). *Hayâl-i Gülşenî Divanı Üzerine Bir İnceleme*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Afyon: Afyon Kocatepe Üniversitesi SBE.
- Koç, Mustafa ve Eyyüp Tanrıverdi (hzl.) (2014). *Muhyî-i Gülşenî, Menâkıb-ı İbrâhîm-i Gülşenî*. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yay.
- Konur, H. (2000). *İbrâhim Gülşenî: Hayatı, Eserleri*, Tarikatı. İstanbul: İnsan Yay.

- Korkmaz, Z. (1979). “Eski Osmanlı Kaynaklarının Yayımında Transkripsiyonla İlgili Bazı Değerlendirmeler”, *Türkoloji Dergisi*, (8), 1: 67-78.
- Köksal, M. F. (2005). “Metin Tenkidi Usulü Açısından İbni Kemâl Divanı”, *Berçeste*, 39: 9-14.
- Köksal, M. F. (2008). “Metin Tamiri (Usul ve Esaslar, Uygulamalar ve Bazı Teklifler)”, *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 1: 169-190.
- Köksal, M. F. (2012). “Metin Neşrinin Ana Esasları”, *TÜBAR*, XXXI: 179-209.
- Köktekin, K. (2008). Eski Anadolu Türkçesi, Erzurum: Fenomen Yayınları.
- Kut, G. (1992). “Metin Neşri”, *İLESAM I. Eski Türk Edebiyatı Kollojumu*, 17-18 Ocak 1992, Ankara.
- Kut, G. (1997). “Metin Tespitinde Dikkat Edilecek Hususlar”, *IX. Milli Türkoloji Kongresi*, 15-19 Eylül 1997.
- Kut, G. (1999). “Metin Tesbitinde Birinci Aşama: ‘Vezin ve Anlam’”, *İlmi Araştırmalar*, 8: 189-198.
- Macit, M. (2015). “İbrâhim Gülşeni”. *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. (Son erişim tarihi: 04.05.2016).
<http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=7180>
- Mengi, M. (1997). “Metin Şerhi, Metin Tahlili ve Metin Tenkidi Üzerine Görüşler”, *Dergah*, 93: 8-10.
- Mengi, M. (2007), “Metin İncelemesi Aşamaları, Terimleri ve Bunlardan Biri: Metin Tahlili”, *II. Kayseri ve Yöresi Kültür, Sanat ve Edebiyat Bilgi Şöleni*, 10-12 Nisan 2006, Kayseri, 759-768.
- Pekolcay, N. (1985). “İslâmî Türk Edebiyatına Dair Metinlerde Sentaksın Önemi”, *V. Milletlerarası Türkoloji Kongresi, 23-28 Eylül 1985 Tebliğler, Türk Dili C. I*, İstanbul, 215-219.
- Seferli Eliyar vd. (1993). *Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi 2, Azerbaycan Türk Edebiyatı-II*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yay.
- Tanyıldız, A. (2007), “Süreli Yayınlar Bağlamında Bazı Çeviriyazı Sorunları”, *II. Kayseri ve Yöresi Kültür, Sanat ve Edebiyat Bilgi Şöleni*, 10- 12 Nisan 2006, Kayseri, 772-781.
- Timurtaş, F. K. (1976). “Küçük Eski Anadolu Türkçesi Grameri” *Türkiyat Mecmuası*, 18: 231-268.
- Tolasa, H. (1976). “Edebiyat Tenkidinde Karşılaştırma Yolu ve Divan Şiirinde Bir Karşılaştırma Denemesi”, *Milletlerarası Türkoloji Kongresi, Tebliğ Özetleri*, İstanbul, 144-145.
- Tulum, M. (1983), “Filolojik Çalışma ve Eski Metinlerin Neşri Üzerine Görüş ve Tenkitler”, *Türk Dünyası Araştırmaları*, 27: 1-8.
- Tulum, M. (1999). “Osmanlı Dönemi Yazılı Kaynaklarının Filolojik Neşirleri Üzerine”, *Osmanlı Dünyasında Şiir Uluslararası Sempozyumu*, 22 Kasım 1999, İstanbul.

- Tulum, M. (2000). *Tarihî Metin Çalışmalarında Usul-Menâkıbu'l-kudsiyye Üzerine Bir Deneme*, İstanbul: Deniz Kitabevi.
- Tuman, Mehmet Nail (2001). *Tuhfe-i Nâilî. Divan Şairlerinin Muhtasar Biyografileri*. Ankara: Bizim Büro Yay.
- Ünver, İ. (1992). “Arap Harfli Türkçe Metinlerin Çevirisinde Karşılaşılan Yanlışlar”, *Türk Dili*, 483: 789-798.
- Ünver, İ. (1993a). “Eski Türk Edebiyatıyla İlgili Sorunlarımız”, *Türk Dili*, 500: 118-126.
- Ünver, İ. (1993b). “Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler”, *Türkoloji Dergisi*, XI: 51-89
- Yavuz, Y. Ş. (2002), “Kıdem,” *İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: TDV Yayınları, 25: 394-395.
- Yıldırım, Ali (2007), “Metin Tenkidi ile İlgili Hususlar ve Kâmî Divanı Örneği”, *II. Kayseri ve Yöresi Kültür, Sanat ve Edebiyat Bilgi Şöleni*, 10-12 Nisan 2006, Kayseri, 799-811.